

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สปป.ลาว ก็เหมือนประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ มีความประสงค์ที่จะพัฒนาตนเองให้กลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมเพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ดังนั้น การลงทุนก็เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ประเทศบรรลุถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบสังคมนิยม เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 1975 รัฐบาลได้วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจตามแบบสังคมนิยม แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของระบบสังคมนิยม อย่างไรก็ตาม แผนพัฒนาเหล่านั้นยังได้วางพื้นฐานโครงสร้างจำนวนหนึ่งเอาไว้ เพื่อจะได้ใช้ในระยะเวลาต่อมา

การลงทุนในสปป.ลาวได้เริ่มขึ้น ในปี 1986 เนื่องจากรัฐบาลได้ประกาศใช้แนวทางการเปลี่ยนแปลงใหม่ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ และ ไปควบคู่กับการส่งเสริมการลงทุนแล้ว รัฐบาลยังมีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมโครงการร่วมมือและพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียน อินโดจีน และ จีนตอนใต้อีกด้วย

เพื่อรองรับนโยบายเปิดประเทศ รัฐบาลได้ทำการปฏิรูปในด้านต่างๆ ในส่วนกฎหมาย รัฐบาลได้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเก่า และ ออกกฎหมายใหม่หลายฉบับ

จากการปฏิบัติตามนโยบายใหม่ ทำให้การค้าและการลงทุนในสปป.ลาว มีการขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว

สิ่งที่ดึงดูดใจให้นักลงทุนต่างชาติเข้าไปลงทุนในสปป.ลาวอย่างมากมานั้นก็คือ สปป.ลาว เป็นประเทศที่มีพลเมืองน้อย แต่มีพื้นที่กว้างใหญ่ มีทรัพยากรธรรมชาติมากมายและทั้งเป็นศูนย์กลางการคมนาคมในภูมิภาคด้วย

ถึงแม้ว่า แนวทางการเปลี่ยนแปลงใหม่ จะทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศดีขึ้น แต่ก็มีปรากฏการณ์ทางลบหลายอย่างเกิดขึ้นตามไปด้วย ส่วนในด้านกฎหมายลงทุนนั้น ก็มีผู้ให้ข้อสังเกตว่า เป็นกฎหมายลงทุนที่ให้เสรีภาพแก่นักลงทุนมากที่สุดฉบับหนึ่งในโลก และ ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนก็ได้ทำการวิจัยและยกให้เห็นถึงข้อด้อยต่างๆ ซึ่งเป็นหน้าที่ขององค์กรรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องนำไปพิจารณาและหาทางปรับปรุงแก้ไขต่อไป

นอกจากการสรุปและข้อเสนอแนะที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อต่างๆของแต่ละบท ยังมีข้อเสนอแนะในตอนท้ายของวิทยานิพนธ์นี้คือ

1. ในกฎหมายลงทุนของลาวไม่ว่าจะเป็นกฎหมายลงทุนภายใน หรือกฎหมายลงทุนของต่างประเทศ ยังไม่มีการนิยามหรืออธิบายคำศัพท์ที่สำคัญต่างๆเอาไว้เช่นว่า ผู้ลงทุน ผู้ลงทุนต่าง

ประเทศ คนลาวที่อาศัยอยู่ต่างประเทศ คนต่างประเทศที่อาศัยอยู่ลาว เขตเศรษฐกิจพิเศษ เขตปลอดภาษี เขตอุตสาหกรรม ศูนย์จดทะเบียน วิสาหกิจลาว วิสาหกิจต่างประเทศ และอื่นๆ ซึ่งอาจมีปัญหาในการตีความหรือนำใช้คำศัพท์เหล่านั้น โดยเฉพาะผู้ที่นำเอากฎหมายดังกล่าวไปนำใช้ ดังนั้นจึงเห็นควรให้มีการนิยามหรืออธิบายคำศัพท์ที่สำคัญไว้ในกฎหมายลงทุนของลาวด้วย

2. ควรกำหนดกิจการหรือแขนงการลงทุนให้ละเอียดและชัดเจนมากกว่าที่บัญญัติไว้ในกฎหมายลงทุนในขณะนี้ โดยเน้นกิจการที่สำคัญดังนี้

- กิจการที่นำใช้เทคโนโลยีสูง เพื่อคนลาวจะได้เรียนรู้เทคโนโลยีดังกล่าว นอกจากนั้นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ก็สามารถขายแข่งขันกับสินค้าประเภทเดียวกันไม่ว่าจะเป็นตลาดภายในรวมทั้งตลาดของต่างชาติได้ และสิ่งที่สำคัญก็คือ ทุกประเทศล้วนแต่มีความต้องการที่จะให้มีการลงทุนในกิจการประเภทนี้ เนื่องจากเป็นกิจการที่จะช่วยพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมและทันสมัยได้ในอนาคต

- การลงทุนในภาคเกษตรกรรม เพราะประเทศลาวมีพื้นที่กว้างใหญ่ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของประเทศ โดยเฉพาะน้ำและอากาศ เหมาะสำหรับการพัฒนาทางด้านการเกษตรเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนั้นแรงงานในภาคการเกษตรมีมากมาย และในอนาคต ได้มีการคำนวณกันว่า โลกจะขาดแคลนอาหารเพราะฉะนั้นธุรกิจทางด้านการเกษตรจะสดใส และตลาดจำหน่ายก็จะกว้างใหญ่ตามไปด้วย

- อุตสาหกรรมปรุงแต่งหรือผลิตที่นำใช้วัตถุดิบหรือทรัพยากรที่มีในประเทศ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่วัตถุดิบหรือทรัพยากรเหล่านั้น พร้อมทั้งเป็นมาตรการสกัดกั้นการนำเอาวัตถุดิบหรือทรัพยากรส่งออกขายไปต่างประเทศโดยตรง ซึ่งเป็นการค้าขายที่เสียเปรียบสำหรับสปป.ลาว และยังเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติที่ฟุ่มเฟือยอีกด้วย ในเมื่อมีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์หรือสินค้านั้นแล้ว จะต้องนำเอารายได้ดังกล่าวไปลงทุนต่อในกิจการที่เห็นว่ามีความมั่นคงและสามารถทำการผลิตได้ตลอดเวลา เนื่องจากว่า เมื่อทรัพยากรหรือวัตถุดิบเหล่านั้นหมดไป ประเทศยังจะสามารถทำการผลิต และมีรายได้จากกิจการเหล่านั้นต่อไป

3. การลงทุนจะต้องกระทำโดยควบคู่กับการรักษาสภาพแวดล้อม และธรรมชาติไปด้วย เนื่องจากธรรมชาติเป็นที่พึ่งที่สำคัญของพลเมืองลาวมาตั้งแต่โบราณกาล ซึ่งถือได้ว่า เป็นแหล่งอาหารที่มีราคาถูกหรือได้เปล่า เต็มไปด้วยธาตุอาหารนานาชนิด และปลอดจากสารพิษต่างๆ นอกจากนั้นยังให้อากาศและสภาพแวดล้อมที่ดีสำหรับการดำรงชีวิตของพลเมืองลาวทุกคน ซึ่งในปัจจุบัน มีน้อยประเทศในโลกจะมีสภาพแวดล้อมและแหล่งอาหารดังกล่าวนี้และประเทศที่เจริญแล้วก็มีความปรารถนาที่จะมีสภาพแวดล้อมและอาหารดังกล่าวนี้เช่นกัน

4. การที่คนในชาติจะสามารถเรียนรู้เทคโนโลยีที่ผู้ลงทุนนำเข้ามา นั้น ดังที่ประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ และ สปป.ลาว คาดหวังเอาไว้ นั้น อาจเป็นไปได้ยาก เนื่องจากเทคโนโลยีที่ผู้ลงทุนนำเข้า

มานั้นเป็นเทคโนโลยีในระดับสูงและผู้ลงทุนก็นำผู้เชี่ยวชาญมาด้วย ทางตรงกันข้าม คนภายในประเทศที่จะเข้าทำงานกับเขา ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีความรู้และระดับการศึกษาต่ำ ดังนั้นโอกาสที่คนลาวจะเข้าถึงเทคโนโลยีเหล่านั้น เป็นไปได้ยาก และมีน้อยมาก นอกจากว่ารัฐบาล สปป.ลาว จะมีแผนสร้างคนของตนเองอย่างจริงจังเท่านั้น เช่นว่า พยายามให้มีการฝึกอบรม สร้างสถาบันการศึกษาชั้นสูงเพื่อให้คนลาวได้เข้าไปศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อยกระดับความรู้ความสามารถของตนเองอยู่เรื่อยๆ ในเมื่อเข้าทำงานในโครงการลงทุนต่างๆ คนลาวจะสามารถเข้าใจ ทำงานกับเทคโนโลยีเหล่านั้นได้ และในอนาคต คนลาวสามารถที่จะทำการศึกษาค้นคว้าต่อเติมเพื่อให้ได้มาซึ่งผลงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้พัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ สปป.ลาว เนื่องจากว่าในปัจจุบันก็คืออนาคต โลกจะแข่งขันกันด้วยคน แต่คนนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ถ้าประเทศใดมีคนที่มีความรู้ความสามารถสูงและมีความพร้อมทุกอย่างแล้ว ประเทศนี้จะได้เปรียบประเทศอื่นๆ ในทุกด้าน เพราะอนาคตของประเทศใดหนึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของคนในประเทศนั้นๆ

5. ความไม่โปร่งใสในการลงทุนก็มีผลกระทบโดยตรงต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการลงทุนในประเทศ ถ้าความโปร่งใสมีมากขึ้น ผลสำเร็จของการลงทุนก็จะมีมากขึ้นเช่นกัน แต่ถ้าความไม่โปร่งใสเพิ่มขึ้น แน่แน่นอนว่าความล้มเหลวของการลงทุน ก็จะมีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ความไม่โปร่งใสอาจเกิดขึ้นใน 2 ลักษณะเช่น เกิดขึ้นโดยอาศัยช่องว่างของกฎหมายหรือในการร่างหรือทำสัญญาการลงทุนต่างๆ และอาจเกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวดำเนินงานการลงทุนโดยตรง ความไม่โปร่งใสสามารถถูกแก้ไขได้ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ความเข้มงวดในการติดตามและตรวจตรางานทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน รวมทั้งข้าราชการของสำนักงานคุ้มครองการลงทุนด้วย การปฏิบัตินโยบายต่างๆต่อข้าราชการให้อยู่ในเกณฑ์ที่ดีโดยเฉพาะเงินเดือน สวัสดิการ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อไม่ให้ข้าราชการถูกพวกนายทุนซื้อจ้างได้ และวิธีสุดท้ายก็คือ การคัดเลือกข้าราชการที่ไม่ดีออก และนำข้าราชการผู้ที่มีความซื่อตรงและสุจริตเข้ามาทำงานแทน

6. ในระยะเวลาที่ผ่านมา สปป.ลาว ได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกของบางองค์การระหว่างประเทศหรือสากล และในอนาคต มีความประสงค์ที่จะเข้าเป็นภาคีขององค์การการค้าโลก (WTO) ด้วย ซึ่งการเข้าเป็นภาคีขององค์การระหว่างประเทศหรือสากลนั้น ก็มีทั้งข้อดีและข้อเสียต่างๆที่จะตามมาเช่น ข้อดีก็คือ ทำให้บทบาทของสปป.ลาวในเวทีระหว่างประเทศหรือสากลสูงขึ้น และสามารถหาประโยชน์ต่างๆ มาให้ประเทศจากการเข้าเป็นภาคีดังกล่าว ส่วนข้อเสียนั้นก็คือว่าความไม่พร้อมของประเทศในบางด้าน แต่เมื่อเข้าเป็นภาคีสมาชิกแล้ว ประเทศจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไข และข้อกำหนดกฎเกณฑ์ขององค์การระหว่างประเทศนั้นๆ ซึ่งบางครั้งอาจทำให้ประเทศตกเป็นฝ่ายตั้งรับได้ ดังนั้นการที่จะนำประเทศเข้าเป็นภาคีขององค์การระหว่างประเทศหรือสากลใดหนึ่ง ต้องได้คำนึงถึงข้อดีและข้อเสียดังที่ได้กล่าวมานั้น แต่ถ้าหากเห็นว่า ผลดีมากกว่าผลเสีย ก็น่าจะนำประเทศเข้าเป็นภาคีได้ ส่วนผลเสียต่างๆที่จะตามมานั้น ประเทศจะต้องมีการปรับปรุง

และแก้ไขหรือถ้าไม่สามารถแก้ไขได้ ก็จะต้องดำเนินการสงวนหรือขอยกเว้นสำหรับ สปป.ลาว เอาไว้ แต่ในกรณีที่ผลเสียมากกว่าผลดีนั้น ก็ไม่จำเป็นที่จะนำประเทศเข้าไปผูกพัน ซึ่งจะต้องรอให้ประเทศมีความพร้อมเสียก่อน จึงค่อยพิจารณาตามที่หลัง และสิ่งสำคัญ จะต้องรับรู้ว่า องค์การระหว่างประเทศหรือสากลส่วนใหญ่ถูกครอบงำหรือควบคุมโดยบรรดาประเทศที่เจริญแล้วและเขาอาจใช้เป็นเครื่องมือเพื่อครอบงำประเทศกำลังพัฒนาต่างๆ โดยอาศัยคำว่า "การค้าเสรี" หรือ "Globalization" ซึ่งจะเห็นได้จากการประท้วงหรือการต่อต้านของฝูงชนต่อการประชุมของบางองค์การระหว่างประเทศ

7. เกี่ยวกับการให้สิ่งจูงใจทางภาษีอากร จากที่ได้พิจารณาแล้วจะเห็นว่า สปป.ลาว ก็เหมือนประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ได้ใช้ภาษีอากรเป็นเครื่องมือในการชักจูงการลงทุน การชักจูงการลงทุนโดยวิธีแข่งขันกันเพิ่มสิทธิประโยชน์ทางภาษีอากรนี้ ผู้เขียนเห็นว่า จะเป็นผลเสียต่อประเทศมากกว่าจะเป็นผลดี เพราะจะทำให้ประเทศขาดรายได้ทางภาษีที่พึงจะได้ ในทางกลับกัน ผู้ลงทุนต่างประเทศและประเทศผู้ส่งออก ซึ่งการลงทุนก็จะมีรายได้ในส่วนที่ไม่ควรจะได้มากขึ้น ดังเช่นกฎหมายลงทุนของสปป.ลาวกำหนดให้ผู้ลงทุนเสียภาษีขาเข้าและขาออกในอัตราที่เท่าเทียมกัน โดยไม่มีการจำกัดในด้านระยะเวลาสำหรับโครงการลงทุนทุกประเภท และ ผู้ลงทุนไม่ต้องเสียอากรให้รัฐสำหรับกำไรหรือรายได้จากการลงทุนที่จะส่งออกต่างประเทศ

ผู้เขียนจึงเห็นว่า การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีอากรนี้ควรจะกำหนดให้เฉพาะเท่าที่จำเป็นจริงๆ และมีโครงสร้างที่เป็นอุปสรรคต่อการลงทุนจริงๆ เท่านั้น เพราะถ้าการชักจูงทางการลงทุนยังคงดำเนินต่อไปในรูปของการแข่งขันกันยกเว้นภาษีให้อย่างที่เป็นอยู่ การลงทุนใน สปป.ลาว ก็เหมือนในประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ก็จะไม่ประสบความสำเร็จอย่างที่หวังและอาจกล่าวได้ว่าอีกหลายร้อยปีต่อไปข้างหน้า ประเทศก็ยังคงจะเป็นประเทศกำลังพัฒนาและยากจนต่อไป ประเทศที่พัฒนาและร่ำรวยแล้วก็จะยิ่งพัฒนาและร่ำรวยมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในเรื่องนี้คือ สปป.ลาว ควรศึกษาค้นคว้าและกำหนดสิทธิประโยชน์ทางภาษีอากรเพียงเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และปล่อยให้ผู้ลงทุนตัดสินใจลงทุน โดยอาศัยความได้เปรียบของประเทศในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยทางแรงงาน ความมั่นคงทางการเมืองและอื่นๆ การแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ สปป.ลาว เพียงประเทศเดียวไม่สามารถทำได้โดยลำพังจำต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะบรรดาประเทศกำลังพัฒนาด้วยกัน

8. เกี่ยวกับหลักประกันในการส่งออกซึ่งเงินตรา ผู้เขียนเห็นด้วยกับการที่กฎหมายลงทุนของลาวยอมให้มีการส่งออกได้ซึ่งเงินทุน ผลกำไร เงินต้น ดอกเบี้ยและเงินอื่นๆ เพราะจุดมุ่งหมายของผู้ลงทุนคือการแสวงหากำไรและการนำกำไรกลับประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม การยอมให้ส่งออกซึ่งเงินตราได้โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องจำนวนหรือเวลานี้จะเป็นผลเสียกับประเทศในแง่ที่จะทำให้มีการนำเงินตราต่างประเทศออกนอกประเทศอยู่เรื่อยๆ ซึ่งในที่สุดเมื่อนานๆ เข้าจำนวนกำไรที่จะส่ง

ออกจะมีจำนวนมากกว่าเงินทุนที่ผู้ลงทุนต่างประเทศนำเข้ามา ซึ่งอาจเป็นร้อยละห้าหรือพันเท่าก็ได้ และเมื่อเหตุการณ์ทำนองนี้เกิดขึ้น ประเทศและประชาชนในประเทศจะรู้สึกว่าการถูกเอาเปรียบมากไป ก็จะเกิดความรู้สึกต่อต้านการลงทุนจากต่างประเทศ อันจะอาจนำไปสู่การยึดหรือเวนคืน ซึ่งกิจการของผู้ลงทุนดังกล่าวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมา

ฉะนั้นในทัศนะของผู้เขียนจึงเห็นว่า ควรส่งเสริมให้ผู้ลงทุนของลาว หรือรัฐบาลลาวสามารถซื้อหุ้นหรือร่วมลงทุนกับผู้ลงทุนต่างประเทศได้ ดังที่กฎหมายลงทุนของเวียดนามได้บัญญัติไว้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้กำไรที่เกิดจากการลงทุนนั้นได้ถูกรวบรวมหรือนำไปใช้ภายในประเทศได้มากยิ่งขึ้นเพื่อสร้างความร่ำรวยและความเจริญให้แก่ประเทศผู้รับการลงทุนด้วย และเมื่อถึงจุดระยะเวลาใดหนึ่งการลงทุน โดยเฉพาะการลงทุนจากต่างชาติจะต้องมีการควบคุม ลดลงและเป็นอันยุติในท้ายที่สุด

9. ในกฎหมายลงทุนของลาว ควรจะมีการบัญญัติในเรื่องการคุ้มครองการลงทุนหรือการผลิตภายในประเทศไว้ด้วย ดังเช่น การควบคุมการนำเข้าหรือการตั้งกำแพงภาษี แต่ผู้เขียนเห็นว่าการคุ้มครองโดยวิธีทางภาษีเป็นวิธีการที่เหมาะสม และนำมาใช้ให้มากกว่าวิธีการควบคุมการนำเข้าเพราะวิธีการทางภาษีดังกล่าวนี้ นอกจากจะให้ผลในเรื่องการคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในแล้วยังเป็นการหารายได้ให้รัฐ ป้องกันการผูกขาด และช่วยในการพัฒนาคุณภาพและการผลิตของอุตสาหกรรมภายในประเทศอีกด้วย

10. การระงับข้อพิพาทการลงทุนโดยศูนย์ระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ จะมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ส่วนที่ดีคือ การยินยอมให้มีการระงับกรณีพิพาททางการลงทุนโดยผ่านทางศูนย์ระงับข้อพิพาทดังกล่าว จะทำให้ผู้ลงทุนต่างประเทศมีความมั่นใจ และกล้าที่จะไปลงทุนในสปป.ลาวมากยิ่งขึ้น เพราะถ้าหากเกิดข้อขัดแย้งใดๆ ขึ้นระหว่างตนกับรัฐบาลลาว ตนก็สามารถนำข้อขัดแย้งดังกล่าวนั้นเสนอต่อศูนย์ดังกล่าว อันเป็นสถาบันระงับกรณีพิพาทที่ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสปป.ลาวได้ นอกจากนั้นแล้ว ศูนย์เหล่านั้นยังช่วยเผยแพร่กฎหมายและหลักการลงทุนของประเทศภาคีของอนุสัญญาให้ด้วย

ส่วนที่เสียคือ รัฐบาลสปป.ลาว ต้องสละอำนาจอธิปไตยของตนไปเป็นคู่พิพาทกับเอกชนต่างประเทศในศูนย์ระงับข้อพิพาทเหล่านั้น และส่วนเสียอีกประการหนึ่งคือ เป็นการสร้างความไม่เท่าเทียมระหว่างผู้ลงทุนต่างประเทศกับผู้ลงทุนในประเทศ ทั้งนี้เพราะเมื่อมีข้อพิพาททางการลงทุนระหว่างรัฐกับผู้ลงทุนต่างประเทศ ผู้ลงทุนต่างประเทศนั้นสามารถเสนอกรณีพิพาทไปยังศูนย์ต่างๆ และเข้าเป็นคู่พิพาทกับรัฐได้ แต่ถ้าหากกรณีพิพาทเดียวกันนั้นเกิดขึ้นระหว่างรัฐกับผู้ลงทุนในประเทศ ผู้ลงทุนในประเทศนั้นไม่สามารถที่จะเสนอข้อพิพาทไปยังศูนย์เหล่านั้นได้ เพราะกฎหมายลงทุนของลาวไม่อนุญาตให้กระทำได้หรือถ้าเป็นการระงับข้อพิพาทในศูนย์ ICSID แล้วอนุสัญญากำหนดว่า คู่พิพาทที่เป็นเอกชนจะต้องเป็นชนชาติของประเทศสมาชิกอื่นเท่านั้น

ในตอนท้ายของวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนใคร่จะกล่าวย้ำว่า การลงทุนมีความสำคัญและสามารถช่วยในการพัฒนาประเทศได้จริง แต่ก็ต้องมีการพัฒนาในด้านอื่นๆควบคู่กันไปด้วย โดยเฉพาะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสร้างคนลาวให้เป็นคนที่ขยัน ฉลาด และ เป็นเจ้าตนเอง ทั้งนี้ก็เพื่อ สปป.ลาว จะได้รับการพัฒนาให้รวดเร็วยิ่งขึ้น